AFGHAN GERMAN ONLINE
http://www.afghan-german.com
http://www.afghan-german.de

افغان جرمن آنلاین
مسؤولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد

پروفیسور عبدالخالق رشید ـ نهرو پوهنتون هند ۲۰۱۶/۰۷/۱۴

د مستوفي حبیب الله خان مایار وردګ
یوه ملي اوتاریخي مرکه

دغه مقاله ،

ته دهغوی د هیواد پالوخدمتوپه پار ډالي کوم ، عمرونه یې اوږده ! ډاکترصاحب اکبروردګ او انجنیرډګروال غفورجان ماما

دافغانستان معاصر تاریخ ، زموږ دعمومي تاریخ له هغه ځیرکي ځخه دی چي د وردګانوپه وینا له ډوډوزو اوډزو ډزو ډک ځیرکي ورته ویلای شو، دپردیو یرغلونه ، په خپلوکي سره ښکیل کیدل ، کورنۍ جګړې داتول چي سره یوځای کړې نو پایله به یې په ربنتیاهم یو وروسته پاتي اوله پښو لویدلی هیواد او خلک وي چي نه به له ترقی خبروي ، نه له تعلیمه او نه هم له فرهنګی او کلتوري ودې ، ځکه چي هرځوک پر دي وطن راپیښ شوي ، خپله ښه یې په کې کړې ، معامله یې پرې کړې او چي نوریې له وسه نه دي شوي ، نو بیا یې پردیوته بلنه ورکړې ، یا یې پناه ورورې او پرځپل کوراوکلي یې رابلوسولي او خپلې متې یې دهغو په تورو اوټوپکو ،

مستوفی حبیب الله خان ، داودشاه خان ، امیرمحمد یعقوب خان کیوناری اوبل انګریزچاروکي

په شوبلو او ټانکونو، پرپلو او سپرو باندې پرې کړې،خپل مطلب یې پرې پوره کړی ، اتلولي یې په شرم والي ور اړولي ، یا یې وژلي اویایې په خپله دخپلو ناوړو کړو منګولو ته ورحواله کړي چې بیا خپلو ناوړتیاوو ترې ننګ دین وننګ دنیا جوړکړي دي. له ۱۷۹۰ میلادي یې راونیسۍ بیا تر ۱۹۹۲ پورې چې پوره دوه سوه او دوه کاله کیږي، په دغه هیواد کې یوه واکمن ، یوروڼ اندي افغان ونه شوای کولای چې دغه هیواد دپرمختګ او تکامل تګلوري ته ورمخه کړي ، په دغه دووسووکالوکې موږ دیوه تش په نامه باتور او اتل ملت په توګه یوملي اتل چي دعصرغوښتنو ته یې ځواب ورکړي وي ، ونه موند ، که کوم واکمن او یاهم کوم یوه سربښندونکی او غورځنګ سرراپورته کړی ، هغه مو په خپله وژلی او په خپله مو د پرمختګ له بهیره را ګرزولي اوپه خپله وحشیانه سرټمبګی مو له منځه وړی دی ،ځانونه مو دخپل ورور په وژنه ، دخپل کور په ورانۍ باندې کاغذی اتلان کړی او چي یوه وړه خپه رابانديې راغلې ، نوبیا مو هغه دخلکوپروینا دتوتو په بیه پلورلی او غمونه مویوبل نسل ته چی په پټوسترګویي دنیا لیدلي ورحواله کړی دی . پرپورتني تاریخي شیبه کې موږ څومره فرصتونه له لاسه ورکړل ؟ او ولې ؟ یوازې په وروستیو څلورو لسیزو کې زموږ په دغه لنډاو تنګ هیواد کې دریوه ملیون زیات انسانان یوازې په جګړه (هغه هم ددغې اوسني پایلې لپاره) وژل شوي دي ، داچې څومره له عادی ناروغیو نیولې بیا تر خطرناکو سرطانو پورې له منځه تللي اووژل شوي پرهغو باندې بحث کول حرام دی ، څومره نسلونه مو بیسواده پاتې شول ، دا به هم نه یادوو ځکه چې دی ته هم تر ورخه تیرې اوبه ویلای شو ...

داهرڅه رابانديې وشول ، اوس هم را باندې روان دي ، او لابه یوه ، نیمه پیړۍ نور هم د پردیو ترپښتو لاندې یادو شویو ستونزو ته اوږې ورکوو ، ځکه چې که له بدتقدیره سرټکوې، نونا چار چې قادراوغاصب ته به سرټیټ نیسې ، که له پاچا او واکمنه سرټکوې ، هغه ځان دخدای او امریکا سیورې بولي ، ځان به یا په بډو او مقامو او یاهم د پردیوپوځیانو دتورو پرزور دربانديې مني ، ولو که به سوچه څلوربول هم وي ، لکه چي دي ، زموږ په واکمنانانو کې یوهم بیسواده نه و ، یوه هم

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولئ

له نبوغه ټيټه رتبه او مرتبه نه درلوده او ان چې په ټوله دنيا کې زموږ غني صاحب د نړۍ دويم مفکردی چې لومړي يې زه هم نه پيژنم او را وروسته يی کيدای شي تاسوهم ونه پيژنۍ ...

داټولې ستونزې چې سره راټولې کړې ، دهماغه ناروغ دخبرې په پايله ختميږي کوم چې ډاکټر ته ورغلی و ، او هغه پوښتيدلي و چې څه حال دې دي ؟ پرهمدغه شيبه کې ... او ډاکترته يې ځواب ورکړ چې « ډاکترصاحب دا مې حال او دامې احوال دی ؟ »

زه په دغه لنډه مقاله کې تاسو ته ديوه نامتو اداره چی ، ديوه نامتو وزير ، ديوه نامتو لومړي وزير هغه چی زموږ په تاريخ کې په مستوفی حبيب الله خان وردګ باندې نامتودی ديوشميرتاريخی اسنادو په رڼاکي يوڅوکرښې دده له يوې تاريخی مرکې سره چی د هند په ملي آرشيف کې دده په اړه له نورو اسنادو سره خوندي ده او زموږ د معاصرتاريخ ددغه پړاوپه ترڅ کې دواکمنانانو لپاره ځانګړي اهميت لري له تاسو ګرانو دوستانو سره دده د لنډۍ پيژندګلوۍ په ترڅ کې شريکوم .

« ميرزا حبيب الله خان (په عکس کې له ښۍ خوا لومړی) خرم خيل عارف زی مايار وردګ دی، چې د امير شيرعلي خان په دوره کې يې د محمد رفيق خان تر لارښووني لاندې کار پيل کا. حبيب الله خان د شيرعلي خان په پلوۍ د غلزايي قلات په نيولو کې چې د سردار محمد امين خان او جلال الدين له خوامحاصره شوی و، لويه برخه واخيسته او کلکه دفاع يې ترې وکړه. شيرعلي خان له پرله پسې بريو وروسته له نوموړي ميرزا سره يو ځای د کندهار په لور راستون شو. کله چې امير محمد اعظم خان او سردار عبدالرحمن خان پر کابل واکمن وو. دوی د غزني د نيولو په هوډ له کندهاره حرکت راوکړ. حبيب الله خان، شاه غاسي شيردل خان، خدای نظر خان د اعظم خان او عبدالرحمن خان خلاف شول او په غزني کې يې سنګر ورته ونيو. عبدالرحمن خان کوښښ وکړ چې د غزني پر کلا باندې يرغل وکړي، خو چې د شيرعلي خان د پوځونو يې واورېدل، له غزني راپه شا شو، د سيد آباد او شيخ آباد په سيمو کې يې ځانونه کلك کړل. د شيرعلي خان پر ضد يې جنګ وکړ. چې په پای کې يې شيرعلي خان مات او له مستوفي سره يو ځای د کندهار په لور ناکام ستانه شول. دوه نيم کاله وروسته شيرعل خان بيا پر کابل يرغل وکا او دغه ښار يې ونيو. د کابل له نيولو وروسته يې حبيب الله خان د خپل مستوفي يا ماليې وزير په توګه وټاکه. پر هغه مهال چې يعقوب خان د خپل پلار په بلنه کابل ته راغی او هغه يې په زندان کې واچاوه، شيرعلي خان – مستوفي د هرات د والي په توګه هلته وليږه. د خلکو د بې شميره شکايتونو او سرټکونو پر اساس يې هغه بيرته راوغوښت او زنداني يې کړ. کله چې شيرعلي خان په علي مسجد کې د خپلو پوځونو له ماتې وروسته د ترکستان په لور شو، حبيب الله خان يې له ځان سره هلته بوت. کله چې يعقوب خان پر واك کيناست، هغه ته يې بلنه ورکړه او له ځان سره يې په ۱۸۷۹ کال ګندمك ته ملګری کړ او بيرته يې خپل مستوفي او د ماليې وزير مقرر کړ. مستوفي خورا چالاك، ځيرك او برلاسی سړی و او د شيرعلي خان د ګروپ له مهمو او غښتليو ملاتړو او د هيواد په تيره د وردګو له مخورو مشرانو څخه دی.“ (محمدجان خان زما خپله ليکنه)

مستوفي سره له دې چې له انګريزانو سره يې سرووړاوله هغوی سره اړيکي درلودل ، پرهغه مهال چې انګريزي پوځونه داميرمحمديعقوب خان دلرې کيدو او دکيوناري دغچ اخيستنې پرمهال پرهيواد راوبلوسيدل ، په دغه ترڅ کې يې ډيرې خوارۍ وکړې چې انګريزان بايد پرکابل باندې يرغل ونه کړي ، خو ګټه يې ونه کړه ، ديعقوب خا ن له ليرې کيدو سره سم دده لپاره هم په هيوادکې دتيکې ځای پاتې نه شو ،کله چې اميرعبدالرحمان خان پرواک شو ، دهغه له سختو سيالانو څخه يودی و ، چې دهغه له راتګ سره سم له کابله « هندوستان ته د ۱۸۸۰ کال دمی په مياشت کې ورسيد ، وزيرشاه محمدخان (دی د اميرمحمد يعقوب خان د باندنيوچارو وزيرو، اصلاً دی ملا و ، يولږ ملايی درسونه يې دهغه مهال په هند کې لوستي وو، څه ګوډه ماته انګريزي يې هم ويله خو ډير پرې مسلط نه و ، دی د کټواز يا اوسنۍ پکتيکا اوسيدونکی و د مستوفی په انډول ډيرسياسی سړی هم نه و ، ډيره هڅه يې کوله چې له انګريزانو سره ځان ملګری کړي خو هغوی ډيراهميت ورنه کړ ځکه چی د ډيرنفوذ خاوند څوک نه و) وزيرشاه محمدخان د ۱۸۷۹کال په دسامبرکې هند ته رسيدلی و دوی دواړه څه موده له داودشاه خان سره يوځای اوسيدل ، څه ستونزه يې سره پيداشوه ، داود شاه خان مدراس ته ولاړ او دوی په پنجاب کې پاتې شول ، په ژمي کې به په لاهور اوپنډۍ کې وو او په اوړي کې په مري کې ، مياشتنی تنخوا يې (۴۰۰) روپی ، دلاهور او مري د کورونو دکرايۍ ، او دترانسپورتشن په ګډون (۹۱۰) روپي کيدې ، څه موده په امرتسر کې هم اوسيدلی دی ، کورنۍ يې تر ۱۸۸۴ کال پورې په غزنی او وردګو کې وه ، يوزوی يې عبدالغفور نوميده چې دقاضی عبدالسلام بارکزي (دقاضی عبدالرحمان ورور) زوم و ، قاضی عبدالسلام که څه هم دقاضی عبدالرحمان ورور و خو ددواړو ورونو له يوه اوبل سره يې سخته دښمني وه ، قاضی عبدالرحمان بارکزي بيا اميرعبدالرحمان ته ډيرنژدي مخوراوخانعلوم شو ، ده امير ته دمستوفي حبيب الله خان ټولې بدګړې ويلي ، ان چې يومهال امير مستوفی ته يوليک واستاوه چې کابل ته راشي ، قاضی عبدالرحمان له اميرسره داخبره کړي وه چې :

The Khan-i-Mulla Khan (Kazi Abdu Rahman) , influenced by his ill-feeling towards the Mustaufi because of his connection with Kazi Abdu Salam, the late Khan –i-Mullah , waited on the Amir, and represented the Mustaufi’s entire dishonesty of character, and the extensive misappropriations of which he had been guilty, and said : “I have heard that

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولـئ

your Highness has written to recall him ? the Amir replied : " I have written, and I will distribute alms if he comes. You keep quiet. I never communicate my real intentions to any preson. I pray God that the Mustaufi and Sirdar Sher Ali Khan , Khandari, may once fall into my hands" (N.A.I , Nos 567-576, F. 1880)

ژباړه : خان ملاخان (قاضی عبدالرحمان) څوک چی دښمنۍ او بد نیت یې دمستوفی په وړاندې له قاضی عبدالسلام (پخواني خان ملا) د اړیکوله امله روښانه دی ، له امیرسره دکتنې په ترڅ کې د مستوفي ، نه صداقت ، خیانتونه او ټولي ځاني بدګړې ورته بیان کړې ، اوله امیره یې پوښتنه وکړه چې : ما اوریدلي چې تاسی اعلحضرت هغه ته لیکلي بلن لیک ور استولي دی ؟ امیر ځواب ورکړه : ما هغه ته لیکلي دي ، زه به خیراتونه ورکړم که هغه راشي ، ځان آرام ونیسه ، زه به کله هم د زړه خبره له چا سره شریکه نه کړم . زه پاک الله ته لاس په دعا یم چی که مستوفی او سردارشیرعلی خان یوځل زما ترلاسه راشی »

امیر عبدالرحمان خان لکه چې له پخوانیو چاروا کو سره یې دښمني د کرکټر برخه وه او په انتقام کې یی زور نه یوازې له ټاکلي کس څخه ووت بلکه په ګناه یې کورنۍ ، قام او سیمې ته هم سزا ورکول کیده ځکه یې دده ټول شته او مځکې ضبط کړل ، ډیره هڅه یې وکړه چې په یوډول نه یو ډول یې کابل ته را ولي خو دخپلو ټولو ماتو غچ هغه چې د شیرعلی خان په دوران کې یې دده له لاسه ګاللې وې ترې واخلي ، خوپه لاس ورنه غلی او نه ده پرامیر باندې باور درلود . دده غچ یې له محمدجان خان او دهغه له کورنۍ څخه چې په لاس کې یې وو واخیست ،مستوفی حبیب الله خان په ۱۸۹۳کال کې له نړۍ سترګې پټې کړي دی .

مستوفی دامیرشیرعلي خان په اداره کې له مهمو کسانو څخه و ، ترټولومهمه خبره داده چې انګریزانو په تیره جنرال رابرت ، دده ترسختي اغیزې لاندې و ، کابل ته له رسیدو سره سم یې هغه ترخپل نظارت لاندې ونیو، انګریزان ان د ګندمک دتړون په دوران کې دده په وړتیا باندې پوهیدل ، همداوه چې رابرت له خپل یرغل سره سم ، له ده سره پرله پسې تماسونه ونیول ، دعلي خیلو له خبرو اترو وروسته دی دانګریزانو سره دزنداني په توګه اوسیده ، خو انګریزان په دی پوهیدل چې دده واک اوځواک تر یعقوب خان اونورو زیات دی ، او په عین حال کې انګریزان په دي هم پوهیدل چې دی له عبدالرحمان خان سره نه جوړیدونکی څو ک دی ، ځکه انګریزانو ته دا معلومه وه لکه چې اروابناد غبار لیکي : « اما مستوفی حبیب الله صدراعظم که درنزد انگلسها محبوس بود ، استشمام کرد که سردارعبدالرحمان خان سرسازش با انگلیسها دارد، لهذا درخفا مکاتیبی به عنوان سپه سالار بلخ که هنوز قشون دست نخورد یی داشت وبه عنوان مشک عالم وجنرال محمدجان که درغزنه مصروف تجدید قوا بودند ، فرستاد ونوشت که : سردارعبدالرحمان خان درنهانی با انگلیسها ساخته است باید جلو اوگرفته شود. جاسوسی انگیس با مصرف 20 هزار کلدار مکاتیب مستوفی را از راه غزنه بدست آورد و درصدد شد که او را درهندوستان تبعید نماید. اما نامه مستوفی که عنوان سپهداربلخ بود به او رسید وسپهسالارغلام حیدرخان برضد سردار عبدالرحمان خان که درتخارستان مشغول ترتیب سپاه بود قیام کرد وداعیان سردار را (سردارمحمد سرورخان و سردارمحمداسحق خان پسران امیرمحمد اعظم خان و سردار عبدالقدوس خان پسر سردار سلطان محمدخان – که قبلاً از کابل فرارکرده وبه سردارعبدالرحمان خان پیوسته بود) سرکوب کرد ومنجمله سردار محمدسرورخان کشته شد و دوی دیگر ازبلخ به استقامت میمنه فرار کردند. » (غبار مسیر ص ۶۳۳ چاپ سال ۱۳۴۶)

هم عبدالرحمان خان اوهم انګریزان دده په ځواکمنۍ باندې په ملی او دولتی کچه ښه پوهیدل ، ځکه یې ظاهرآ د دوست او ملګري په توګه ترنظارت لاندې ونیو او بیا یې داهم تحمل نه شوای کړای ځکه یې هندوستان ته دسیاسي بندي په توګه پریعقوب خان پسې ولیږه . رابرت څو څوځلې دده او دده دنفوذ په اړه خپل دولت ته خبرداري ورکړي او په دغه اړه یې رسمي لیکونه استولي دي ، دده په محبوس ساتلو او غولولوکې ترټولو مهمه خبره داوه چې دده په نظارت سره یې له یوې خوا دملي ځواکونو حرکت ځنډنی کړ ځکه چې هغوی هم زیاترو ده ته کتل او له ده سره یې تماسونه نیول ، کله چې د غزنی جرګه جوړه شوه او دغبار په وینا « پس درجرگه یی که درغزنی به شمول ۱۸۹ نفر نمایندگان اهالی دایرگردید – مشک عالم و جنرال محمدجان خان هم شامل بودند – بعدازمذاکرات چندین روزه فیصله شد که پادشاهی افغانستان حق وارث ارشد امیر شیرعلی خان است که اینک به هند محبوس می باشد (امیرمحمدیعقوب خان) بایستی او مثل امیردوست محمدخان از دست انگلیس نجات داده شود. مستوفی حبیب الله خان صدراعظم که اینک در دست انگلیسهای کابل محبوس بود، درجواب استشاره رابرتس ، عین فیصله جرگه غزنی را تایید کرد... » (غبار ص ۶۳۲) خوانګریزانو له دغې جرګې څخه هم خپله ګټه پورته کړه ، سره له دي چې مستوفی په دغه بهیر کې دیوه رابط په توګه دنده درلوده ، خو بیایی هم دافغانانو په وړاندې خپل پلانونه تطبیق کړل ،رابرت په غزنی اوکابل کې هزاره مشران وهڅول چې دنورو قومونو په وړاندې په ماجراجویی لاس پورې کړي او همداسې یې نور قومی او مذهبي توپیرونه دومره پیاوړي کړل چې ترډیرو پورې یې ناوړې اغیزې دافغانستان خوارو خلکو زغملي. خوله دغه ټکي سره سره باید ووایو چې جنرال رابرت دمستوفی له کاروایئ ، لیاقت او وړتیا څخه سترګې نه پټوي په ۱۸۸۰ کال کې هغه مهال چې ده پرکابل باندې بده ورځ جوړه کړه ، خپل دولت ته یې دمستوفي په اړه ولیکل : « مستوفي د وردګو اوسیدونکی دی ، دی له محمدجان دوی سره نژدې اړیکي لري ، اوهم یې له ملامشک عالم سره دوستي کلکه ده ، دهغه یو وراره ولی محمدخان دمحمدجان په پوځ کې دکلنل مهمه دنده درلوده... زما په

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکي په خیر و لولئ

ډیرو خبرو اترو کي چي ما له مستوفی سره درلودي ، زه له شکه پرته ، دده دخواک اوذکاوت تراغیزلاندي راغلم. هغه په رښتیاینې سره دیوه ماهرسیاستمدار ځانګړني له ځان سره لري ، دی هغه څوک دی چي په افغانستان کي کولای شي له موږسره مرسته وکړی ، او کولای شو دهغه په مرسته په چټکو برياوو باندي ور واوړو ، زموږ عملیات به دبري ترپوی پولي پوري زر ورسیږي . زه فکرکوم چي له موږ سره زيات کمک کولای شي ، او په دغه برخه کي ډیرمهم او مساعد سړی دی چي کار ورسره وکړو ...» (ان . آی . ایي بهرني ځانګه ، ۳۵۶ - ۱۸۸۰)
له انګریزانوسره د مستوفی حبیب الله دوي ناستي په انګریزي منابعو کي ډیري جالبي ناستي ثبت شوي دي ، په دی مانا چي په دغو دواړو ناستو کي دده دریځ هغه څه دی چي حقوق پوهان پرهغو باندي دمعاصري ډیپلوماسي د اصولوپه چوکات کي یوجالب سیاسي او ملي بحث راپورته کولای شي ځکه چي هغه یوسیاسي سړی و ، ان کیدای شي ددغي برخي پوهان په دغودوو مرکو او ناستو باندي یوه علمي څیرنه وکړي . د مستوفی دغه دوي ناستي یوه د ګندمک دترون په بهیرکي دده دریځ دی او بله هم په علی خیلو کي چي کله امیر محمد یعقوب خان نور له هرڅه توبه ګار کیږي او ددي توان له لاسه ورکوي چي له انګریزانو سره مخامخ شي ، نو بیا دی علي خیلوته وراستوي ، په دغه مرکه کي دی د امیرمحمدیعقوب خان په استازیتوب ګډون کوي او رابرت ته هغه ستونزي چي که دوی کابل ونیسي او امیر بي واکه کړي تولي په ډاګه کوي ، ددي لپاره چي زما خبري دلته زیاتي د مستوفي په اړه خوشبینی تلقی نه شي ، ښه به داوی چي دغه مرکه ګران لوستونکي په دقیقه توګه ولولي ، څو وکولای شي پرهغه توطیه باندي ځان پوه کړي چي یو زور واکي قدرت څنګه د خپل زور زیاتي په ترڅ کي یوازي خپله کوي ، خپله مني او دخپلو غرضو په خاطر څنګه نور قرباني کوي لکه چي دغه بهیر تر نن پوري زموږ پرسرنوشت باندي روان دی .

په علی خیلو کي دمستوفی حبیب الله او وزیر شاه محمد خان سره د جنرال رابرت کتنه اود مستوفي مرکه

« مستوفی : دانګلند او افغانستان ګتي سره یوشی دي . امیراودهغه چاروکي په کابل کي د وروستي پیښي له امله خپله ژوره خواشيني څرګندوي. برسیره پردې امیرتیاردی چي دبریتانوي حکومت هیلي او غوښتني لکه چي دوی يي هیله لري هغسي ترسره کړي.هغه زيات لیوال دی چي دبریتانوي حکومت عزت اوپرتم پرهغه شان چي څنګه دویسرای هیله او غوښتنه وي ، خوندي اوترمیم کړي. خو ددي په څنګ کي به اعلحضرت ته ګرانه وي چي دیاغي پوځیانو او یاهم عام ولس د له منځه وړلوکارته ملاوتړي، ځکه هغه دی ته لیوال نه دی چي باید حق او ناحق بی ګناه خلک دغچ او انتقام په نامه د سزاوو ډګر ته راکش کړي ، هغه هیله من دی چي زيات فشاراو زور زیاتی ددې لامل نه شي څو خلک له ډاره په یوه عام پاڅون باندي لاس پوري کړي .
مستوفی په دغه ځای کي د جنرال رابرت د سپتامبر د (۱۵) نیتي د اعلامیي یادونه وکړه او ځواب يي داو چي خلک ناخبره وو او نه پوهیدل ځکه يي د اعلامیي خیال ونه ساته ، پرهغي برسیره يي خپلو کړو وړو ته دوام ورکړ ده همداسي خپلي خبري سره وغزولي چي
البته داسي یو جوړښت اوپیښه باید را منځ ته نه شي ،ځکه افغانان خودخواه او مغرور اونن سبا په خپلو کي سره ویشل شوي خلک دي ځکه نودهرچاله خوا خپله پره پردوی وراچول کیږي. امیر همداسي فکرکوي اوخپل معلومات په رښتیني توګه تاسو ته درکوي ، دهغه مشوره په مجموع کي داده چي تاسو ګران ملګري پرکابل باندي دخپلو پوځونو پرمختګ دیوی لنډي مودي «پنځ روز» لپاره وځنډوئ. هغه به په دغه وقفه کي وکولاشي چي خپل منظم پوځیان بی وسلي کړي ،نوي څوک به وګماري او ددغه وروستي ځواک په واسطه به ټول یاغي سرکښان وځپي . امیر په دي فکردی چي که چیرې د شیرعلی خان پرپوځي بنسټ باندي یرغل ورکړي داکارپه خپل وار له خطره خالی کار نه دی. همداده چي امیر دخپلي راتلونکي په لامل یوازي د (۱۵) زرو ځواک ساتل په پام کي لري، دابه ډیره ښه خبره وي ، ترهغه چي دی خپل ځواک اوپوځ جوړوي باید چي پرکابل باندي دپرمختګ پلان وځنډول شي. په عین حال کي به امیرکله هم دا کار ونه کړي چي ګواکي پوځ به جوړکړي او هغه به بیا د بریتانیا پرضد وکاروي. یاغي پوځیان او نور مشران به یوهم په صحنه کي نه پاتي کیږي. یاغي پوځیان پرتولو قومونو پوري اړوند کسان دي. که چیري بریتانوي پوځیان وغواړي دوی له منځه یوسي په دی شک نشته چي دغه عمل به هم دبریتانیا او هم د امیر پرضد د ټول ملت په قیام باندي واوړي . ځکه نو دپرمختګ د ځنډیدو پرمشوره باندي ولاړدی ، په عین حال کي ګناهګارانو ته دسزا خبره هم باید ده ته پاتي شي. که ویسرای په دغه ټکی ټینګار کوي چي ښننه په منځ کي نشته ، نو بیا به ځان دټولي دنیا په مخ کي داسي وښیي لکه د ماسپښین لمر. ځکه تردغه کار دمخه هم پرامیرباندي له انګریزي حکومت سره دښواړیکی له امله دکفرتور لګیدلی دی.
لنډه داچي باید وویل شي چي یاغي ځواکونه باید ترکنترول لاندي ونیول شي ، که چیري دا کار ترسره شي نو دا امکان شته چي دپاڅون مخه ونیول شي. دامیر اندیښنه هم داده چي دوی باید په دغه برخه کي لاس په کار نه شي ، هغوی باید په یوه اوبله پلمه هغي او دغي خواته سره خواره واره شي ، که دوی خواره واره نه شي او بیاهم یوموټي پاتي شي ، دوی به په هیواد کي په دوامدارو حملو باندي لاس پوري کړي ، ستاسي دځواکونو ارتباط به تل قطع وي ، د رسد او اکمالاتو په برخه

maqalat@afghan-german.de افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راليرلو مخکي په خیر و لولئ

کې به لویی ستونزې درته رامنځ ته شي . کیدای شي د دوی یوه برخه دغزنی اولوګر له خوا راپورته شي . په دغه شان که چیرې قامونه را وپاریدل ، بیا به خبره له خبرې تیره وی او د دوی کنترول به هم ګران شي . ځکه چې یوازې یوه میاشت د ژمي ترراتګ پورې پاتې ده .
په دغه برخه کې سړی نه شي ویلای چې له هغه وروسته به څه رامنځ ته کیږي ، تراوسه خو کوم مخالف اویا مخالفت نه ترسترګوکیږي،امیر بیاهم دهغه څه لپاره تیاردی هغه چې دبریتانوي حکومت هیله ده. خو ددي په څنګ خپل نظرهم په پیاوړی توګه په ډاګه کوي او وایی چې دغه اوسنی حالت د راتلونکي حرکت په لاره کې په زړه پورې نه دی.
جنرال رابرت وویل :
د ویسرای په استازیتوب غواړم ووایم چې دامیر له مشورې څخه مننډوی او پرهغې باندې باوری یو چې هغه په رښتیاهم دیوه دوست مشوره ده . زه باید ووایم چې مساله تردې هم یوڅه مهمه ده او باید له احتیاطه کاروا‌خستل شي . په دغه برخه کې نورڅه دویلو لپاره لرئ ؟
مستوفي وویل :
دامیر دپرمختګ دځنډېدو مشوره دیوه وفا دار ملګری مشوره ده . اوښه مشوره ده چې تاسو ته یي درکړه . که انګریزي پوځ غواړي چې پرکابل باندې یرغل وکړي ، په دغه اړه یوه بله خبره هم شته اوزه هیله من چې باید ویی وایم . سمه ده وړاندې ولاړشئ ، په خپلې ټولې پیاوړتیاسره حمله وکړئ ، باید ټول یاغیان دهیواد په هره برخه کې له منځه یوسئ ، خو تاسي بیا باید دخپلې پیاوړتیا انتظار ونه لرئ .که تاسوغواړئ حمله وکړئ ، باید چې په خورا پیاوړتیا سره راوړاندې شئ ، څو په کلکه پیاوړتیا سره مخالفان له منځه یوسئ ، مخالف به له منځه یوسئ خوباوردی چې تاسو به بیاهم په خپل دغه کار باندې قانع نه شئ.
جنرال رابرت ځواب ورکړ :
دامیرمشوره موږ ته ډېراهمیت لري ، اوپه پوره احتیاط سره باید دهغې په اړه فکروشي . کله چې اعلحضرت په کابل کې دپاځون له امله له ویسرای څخه دمرستې غږ پورته کړ، دویسرای لومړنی ځواب داو چې باید زر ترزره بریتانوي پوځونه له ځنډه پرته هلته ورسیږي. ما ته امر وشو چې دکرمې له لارې دغه پوځونه پردغه خوا را روان کړم . دکندهار ځواکونو ته تلګرام وشو چې باید بیرته کندهارته راستانه شي، یوه پوځ له پېښوره حرکت وکړ، داټول ددې لپاره وو چې له یوڅه ځنډه وروسته یې د امیر مرستې ته ځان را ورساوه . ویسرای ان له هغه پیله له همداسې یوه پاڅونه اندیښنه درلوده لکه چې امیر یې همدا اوس لري، له همدې امله دهغه عالیجناب په قومانده دومره پوځونه راټول شول چې اوس داټول افغانستان هم دهغوپرضد شي، دهغو دماتې چانس په دغه شیبه کې شونی نه دی. دکندهارپوځونه په لنډه موده کې په هرڅه سمبال شول اواوس دادی له کندهاره راپه دیخوا کابل ته پرلاره دي. دپېښورله خواهم پوځ تیا رشوی او راخوځیدلی دی. امیراوس باید په همدغه حالت کې په دی باوري وي چې بریتانوي پوځ په پوره لوړتیا او وړتیا سره د پرمختګ په لوردی . زه به دامیر په مشوره ، دهغې له اهمیت سره فکر وکړم ، خو عالیجناب امیربایدپه یاد ولري چې په کابل کې دا وروستۍ پېښه یوازې پرانګریزي چاروا‌کوباندې عملي شوې چې په ترڅ کې یې له (۵۰ تر۶۰) تنه په دردونکې توګه ووژل شول. دبریتانوی دولت دعزت اوپرتم په فکرکې هم باید وو، دهغوی جسدونه تراوسه پورې په کابل کې چا خاورو ته ونه سپارل . زه باوری یم چې انګریزي ولس به پردې قانع نه شي ، دوی پرکابل باندې دپرمختګ غوښتونکي دي، اوجنایتکار باید په سزا ورسول شي. دامیرمشوره تراوسه هم زموږ لپاره دیوه ملګري دمشورې په توګه اهمیت لري . زه به فکرپرې وکړم او ځواب به لږ وروسته ورکړم .

مستوفي بیا وویل :
موپه تمامه مانا پرهغه څه چې تاسو دبریتانوي پوځ دپیاوړتیا په اړه وویل پوه شوو، بی شکه چی دا به ډیر شمیر وي ، ټول افغانستان به هم دهغه په وړاندې دمقاومت تاب ونه لري.خوامیرموږ ته دا سپارښتنه هم کړې هغه چې تراوسه زما له یاده وتلي وه ، او هغه داوه چې موږ دم ګړی په ترکستان کې (۲۴) پلي غونډونه لرو ، (۶) یی سپاره دی او له (۵۶) توپونو سره . دغه پوځونه هغوی دي چې په لومړیو کې یې ماته روحیه درلوده ، دوی به د خارجی دښمن دمقابلی نه علاوه دعبدالرحمان خان اود امیرمحمداعظم خان د زامنو په وړاندې په مزارشریف کې ساتل شوي وو، دوی اوس فرصت ته سترګې په لاره دي ، هرات هم په شکمن حالت کې دي ،دهغه ځای ځواکونه هم هلته دلته خپل واري ته ګوري ، که پرکابل باندې یوڅه راځي ،سړی نه شي ویلای چې څه به وکړي. که چیرې عبدالرحمان دترکستان او هرات له خلکو سره ځان مل کړي ، په دغه حالت کې به افغان اولس د دومدار ستونزې غږ له ځان سره لري. ځکه نو دابل لامل دي چې امیرغواړي پرکابل باندې دپرمختګ خبره وځنډول شي ، په دغه ترڅ کې به دی وکولای شي چې دترکستان او هرات پوځونه هم ترخپل نګین لاندې کړي.
جنرال رابرت ځواب ورکوي :

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راليږلو مخکې په ځیر و لولـئ

پردغو ټولو دلایلو به غور وشي ، د ویسرای لومړی امر داو چې باید په ټول ځواک سره د امیر مرستې ته ور ودانګو، خو زه باوری یم چې د عالیجناب مشوره دملګرتیاده ، اوباوردی چې دی په هرډول چې کیږي له بریتانوي حکومت سره همکاری کوي. له همدې امله هره ملاحظه او چاره به له هغه عالجناب سره په مشوره کې لکه ځنګه وایی په پام کې وي.
مستوفی :
ویسرای کیدای شي په دې باوری واوسي ، چې امیربه هغه ټول څه چې دی پرخوشالیږي ترسره کړي.
وزیر :
کله چې د جنرال په نیت پوه شو چې ویسرای ټول واک ده ته ورکړی چې بایدټولي معاملي په ده پورې اړه لري، ډیرخوشاله شو، ځکه چې هغه ته دجنرال رابرټ کرکټر دیوه مهربانه او خواخوږي عسکر په توګه معلوم و.
جنرال رابرټ ځواب ورکړ :
چې دی به پرهغه وړاندیزباندې په غورسره لږ وروسته کتنه وکړي او ځواب به یې هم لږ وروسته برابرکړي . په عین حال کې یې له استازو هیله وکړه چې یوه ورځ او یا دوی په کمپ کې پاتې شي ، ځکه چې دی په دې باوري دی چې د امیرمشوره هم د بریتانوي اوهم دافغانستان دحکومتونو لپاره دیره مهمه ده .
مرکه همدلته پای ته ورسیده
لیکوال او لاسلیک
دجنرال رابرټ لپاره سیاسی سکرتر
اچ . ایم . دیورند. (*)
---
* دهند ملی آرشیف بهرنی څانګه شمیره (۱۸۸) ۱۸۷۹ کال سپتامبر .

رابرټ چې د مستوفي په نیت پوه شو ، هغه او وزیرشاه محمدخان یې نه پرې ښودل چې له علي خیلو کابل ته راستانه شي ، ځکه هغه ددې خطر احساس کاوه چې که مستوفي بیرته کابل ته ستنیږي کیدای شي له مقاومت سره یو ځای شي او د دوی په وړاندې ستونزې رامنځ ته کړي ، همداوه چې د دوی تر ټګ دمخه جنرال رابرټ خپل پوځونه دکابل په لور ورمارش کړل ، په خپل ټول وحشت او دهشت سره پرکابل ورننوتل اوخپل هغه انتقام ته یې ملا وتړله ، هغه چې د کیوناري او نورو انګریزانو په لولیه کیدو باند ې پای ته رسیدلی و. له دغه ناتاروروسته امیرمحمدیعقوب هم هند ته واستول شو، دمقاومت جبهه هم له کابله دغزني اوکوهستان په لور تیت اوپرک شوه . انګریزانو له سردار عبدالرحمان سره د خبرو لړۍ پیل کړه ، پرکابل باندې له هرې خوا د ملي جنګیالیو بریدونه راپیل شول ، ترڅو چې انګریزانو دکابل واکمنې عبدالرحمان ته وسپارله او هغه په وران او دړیدلي کابل کې پاچا شو. دهغه له پاچا کیدو سره سم د یعقوب خان او دهغه د درباریانو اکو ته هم دتیکې ځای پاتې نه شو ، زیاترہ یې په امیرمحمد یعقوب خان او ایو ب خان پسې هندوستان او فارس ته وخوځیدل ، چې مستوفي هم په همدغه ډله کې هند ته ورسید او هلته په راولپنډۍ کې ځای پرځای شو، دمستوفي په اړه دهند په ملي آرشیف کې یولړاسناد اودهغه خپل لیکونه چې په خپله یې لیکلي دي شته چې یو شمیر یې ماکاپي کړي دي . مستوفي پوره یوه لسیزه په هندوستان کې ژوندي و ، خوداسې څه او اسناد ده انګریزانو ته ورنه کړل چې په هغو باید موږ دی دیوه پردې پالې اویا انګریزپلوې لوړچاروا کې افغان ټاپه ووهو ، دی لکه میربچه خان په خپل هوډ استوار پاتې شو ، خو نورو یارانو لکه داود شاه خان بیا انګریزانو ته پرافغانستان باندې دبرلاسي ساتلو په خاطر داسې مشورې ورکړي چې زموږ تاریخ به کله هم پرداسې کسانو باندې ویاړ ونه کړي . (که توفیق رفیق شو د داودشاه خان چې د دفاع وزیر ځای یې درلود دافغاني ضد مشورو یاداښتونه به هم زر دګرانو لوستونکو په واک کې ورکړم).
مستوفي له ستونزو ډک ژوند درلود ، په هند کې هم دی د باندنیو او کورنیو سیالیو له ډګره لرې پاتې نه شو ، دده د ژوند دهغې برخې یو تت انځور دده په یو دوو لیکونو کې چې ده انګریزي مقاماتو ته استولي دی ډیرښه لیدای او لوستای شو په لاندې ډول :

لومړی لیک :

له درناویو وروسته ،
ستا د می د ۲۷ نیټې لیک مې ترلاسه کړ او پرمحتویاتو یې هم پوه شوم . په کوم حال او حالت کې چې زه یم ، پردغه حالت دهند له حکومته خوشاله او راضی یم. اوهیله من چې دهند حکومت به هم له ماسره خوښ وي ، په دې هیله چې په راتلونکې کې به هم له ماسره دغو هڅواو مرستو ته دوام ورکړي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په خیر و لولئ

غوارم په ډاګه کړم چي زه مي د خپلي کورنی په اړه سخت اندیښمن یم ، وړاندیزکوم چي زه مي خپل زوی عبدالغفوردلنډې مودي لپاره ور واستوم څو هغوی هم راولپنډی ته راولیږدوي . څو له دغه ستونزې بې غمه شم . ځکه مي دغه څو کرښي تاسوته وکښلي، زه به خوشاله یم چي که تاسو زما دغي غوښتني ته دعملي کیدو اجازه راکړئ.
حکومت ماته معاش مقررکړی ، ماته همداسي د کورکرایه ، په اورګاډی او ټنګه کي دسفراو تګ راتګ لپاره یي له ماسره مرسته کړې ده. هیله کوم چي زما دغه دتګ راتګ او دکور دکرایي پیسي ماته زما پرمیاشتني تنخوا زیاتي نقدي راکړې شي.
څو له دی وروسته زه خپل هرڅه په خپله ځانته برابرکړم او نه غوارم چي په دغه برخه کي حکومت او چاراواکي له ماسره نورزحمت وګالي . باید ووایم چي زه دخپلي کورنی د ځای پرځای کولو ، دهغو لپاره دکوربرابرولو او نورو اړتیاوو په لامل (۴۸۰۰) روپیو ته اړتیا لرم ، هیله من چي حکومت ماته دغه کچه پیسي پیشکي له ما سره مرسته کړي او بیا یي په هره میاشت کي زما دکورنی له راتګ سره سم زما له تنخواځخه وګرزوي.
زه به راولپنډی دخپل استوګنځي په لامل غوره کړم ، ځکه چي له یوي خوایي هوا یخه ده او له بلي خوا دمري په اولکه کي ده .
هیله من چي زما دغي غوښتني ته به زر ترزره ځواب راکړئ، ځکه ترهغه چي زما کورنی رارسیږي زه به پردي وتوانیږم چي دهغو لپاره دکور اونورو اړینو اسانتیاوو تابیا د دوی د آرامی په لامل وکړم.

دویم لیک :
له درناویو وروسته :
دجون په ۲۵ مي یولیک دخپلو ستونزو په اړه درلیږلی ، خو تراوسه مي په هغه اړه کوم ځواب نه دی ترلاسه کړی. هیله من یم چي تاسو به ښه واست او مابه پرخپل خوشالونکي ځواب باندي سرلوړی کړئ . زه هیله من یم چي زه به دهند دحکومت په لورینې سره وکولای شم چي دخپلي کورنی لپاره دخوندي ساتني د لازمو شرایطوپه برابرولو باندي برلاسی شم.
دریم لیک :
له درناویو وروسته :
دجون په ۲۵ مي یو لیک تاسو ته دراستولی و چي په هغه کي مي تاسو ته ویلي وو چي زه مي خپل زوی عبدالغفور د کورنی د راوستلو په لامل افغانستان ته استوم ، خو اوس ما خپل پلان تغیرکړ، او هغه داچي دهغه دتګ لپاره اړتیا نشته ځکه نو غوارم چي داکار دخپل نوکرپه واسطه ترسره کړم . له تاسو څخه هیله من چي زما دمخکني لیک په ځواب کي به ما ته زر ترزره یوښه ډاډ راکړئ . او زما غوښتنه به ترسره کړئ . (*)

داوه دهیواد دیوه نومیالي اداره چي ، مستوفی ، وزیر او لومړي وزیر هغه مرکه چي دهغي له مخي ده په څومره متانت دیوه واکمن له دریځه په داسي یوه حالت کي چي په زرګونویرغلګرپوځیان د کابل په دروازه کي ددغه ښارد ځپلواو ربړلو پرلامل تیارسئ ولاړدي ننګه کوي ، راځئ دانګریزي ځواک په وړاندي د هیواد ددغه ملي اتل دغه دریځ دهغوي له دریځ سره هم پرتله کړو چي پروطن يي د روسانو او امریکایانو د ټټ مټ یرغل په شپو ورځو کي څه مختوری او چا پلوسئ وکړئ اویاداچي نن هم دناتودیرغلګرودهري ورځي اوږدیدو ته اتونه کوي !!! ؟

(*) دهند ملي آرشیف بهرنی څانګه ، شمیره (۱۵-۶)، ۱۸۸۴ کال

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکي په ځیر و لولـئ